

Kollektive standarders betydning for integrationsmuligheder i Danmark

Af Maja Baunbjerg Madsen

Abstract

This thesis explores collective standards in relation to the possibilities of becoming a part of Danish society as a Dane with another ethnicity. I argue that collective standards should be grasped from a dialectical point of view where standards are created by subjects but at the same time creates subjects. This thesis is based on two theoretical perspectives: Semiotic Cultural Psychology and Critical Psychology. Where Cultural Psychology focuses on the microgenesis and people as meaning-making, Critical Psychology focuses on the objective societal conditions and structures which lay the foundation for people's life at the same time as it is produced by people. Thus, these perspectives can each contribute to a more nuanced understanding of the phenomena. Based on these theoretical perspectives, I stress that collective standards exist in parallel and opposite forms and that these standards are produced and transformed by people from the standpoint of each person. Thus, people are goal-oriented and their actions are based on different interests in different social practices. People can have different possibilities for action and participation, and a main argument in this thesis is that Danes with another ethnicity have very limited possibilities for action if they are in a minority position. Thus, by maintaining specific collective standards where Danes with another ethnicity are being excluded specific power relations within society are maintained.

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Problemformulering	4
Opgavens fokus og teoretiske perspektiver	4
Analysestrategi og disposition	6
Kulturpsykologisk perspektiv	9
Kultur, tegn og omverden	9
Stabilitet og forandring	10
Modsætningsforhold og udvikling	11
Det personlige og det kollektive	12
Brud og omstilling	13
Opsamling	15
Kritisk psykologisk perspektiv	15
Individ og samfund	16
Deltagelses- og handlemuligheder	17
Livsinteresser	18
Minoritets-majoritetsarrangementer, konflikter mellem livsinteresser	19
Opsamling	20
Afsluttende diskussioner	21
Livsførelse i Danmark, ”motivation” for deltagelse	21
”Integration” i et nyt lys: <i>Multistandarder</i>	23
Afsluttende bemærkninger	24
Konklusion	26
Litteraturliste	27

Indledning

I takt med en øget globalisering og mobilitet mellem landegrænser er problematikker omkring integration blevet sat på dagsordenen. I Danmark synes særligt integrationen af mennesker fra ”Mellemøsten”, som har bosat sig permanent i Danmark at fylde meget. Der synes at være en diskurs om, at danskere med anden etnisk baggrund, særligt dem der kommer fra muslimske lande, anses for at være ”anti-danske”, og ifølge Wren (2001) er bl.a. Danmark præget af en anti-muslimsk diskurs, hvor personer ekskluderes med den begrundelse, at de er ”kulturelt anderledes”. Disse diskurser udspiller sig også eksplicit på de sociale medier, hvor en Facebook-bruger på Danmarks Radios (DR) Facebookside ”DR Nyheder” udtaler følgende den 11. April 2017: ”Muslimer er antidanske, FØJ, giv dem deres frihed og send dem hjem hvor de hører til” (Facebook-bruger, 2017, www.facebook.com/DRNyheder). Der synes således at være nogle kollektive standarder for, hvad det vil sige at være dansk, som fx også kommer til udtryk ved den nu genåbnede diskussion omkring obligatorisk servering af svinekød i daginstitutioner, som DR skildrer under overskriften: ”Partier: Svinekød i vuggestue er politisk beslutning” (2018).

Jeg ønsker at undersøge disse kollektive standarder i relation til danskere med anden etnisk baggrund's lyst til og mulighed for livsførelse i Danmark, da standarder kan afspejle et ideal for, hvordan man fx er en ”god” eller ”rigtig” dansker. Ifølge Nissen, Staunæs & Bank (2016) er standarder både noget, der bruges og skabes af subjekter samtidig med, at de spiller en væsentlig rolle i selve dannelsen af subjekter (s. 139). Det er dette dialektiske forhold mellem standarder og subjektivitet, som jeg finder interessant i relation til danskere med anden etnisk baggrund's mulighedsbetingelser i Danmark. Standarder for ”danskhed” skildrer således nogle aspekter af den ”danske kultur”, som ophøjes som idealer for, hvordan man er ”rigtig” dansk. Særligt 2. eller 3. generation af danskere med anden etnisk baggrund kan siges at stå i en mellemposition mellem på den ene side at skulle leve op til kollektive standarder for ”danskhed” og på den anden side deres forældres eller bedsteforældres kulturelle baggrund og værdier, som skildrer en anden ”kulturs” standarder. Mit mål er hermed, at en undersøgelse af ovenstående vil kunne bidrage til en større begribelse af danskere med anden etnisk baggrund's mulighedsbetingelser for livsførelse i Danmark.

Et andet væsentligt aspekt af mulighedsbetingelserne for danskere med anden etnisk baggrund's livsførelse i Danmark er de samfundsmæssige betingelser, som den enkeltes liv udspiller sig under,

og som standarder kan siges at være indlejret i. Der kræves altså en undersøgelse af netop disse samfundsmæssige betingelser for at kunne nærme sig en dybere forståelse og begribelse af danskere med anden etnisk baggrund's mulighedsbetingelser for livsførelse i Danmark

Problemformulering

Ovenstående leder mig frem til følgende problemformulering, som jeg i denne opgave ønsker at udfolde: *Hvordan kan kollektive standarder påvirke danskere med anden etnisk baggrund's lyst til og mulighed for livsførelse i Danmark?*

Opgavens fokus og teoretiske perspektiver

Jeg har valgt at bruge den kritiske psykologis begreb om *livsførelse*, da det begriber personer fra et førstepersonsperspektiv og muliggør en begribelse af subjektivitet ud fra, hvor og hvordan personer hver dag lever i praksisser af sociale strukturer (Dreier, 2016, s. 15). *Livsførelsesbegrebet* muliggør altså en begribelse af, hvad det betyder at være en person, der lever i et samfund (Dreier, 2016, s. 17).

I nærværende opgave vil jeg argumentere for en forståelse af standarder, som noget der skabes og forhandles mellem personer, og hvor standarder ikke opfattes som en modsætning til subjektivitet, men hvor subjektivitet og standarder i stedet bør opfattes dialektisk (Nissen, Staunæs & Bank, 2016). Nissen, Staunæs og Bank (2016) stiller følgende hovedspørgsmål: "(...) How do human subjects establish standards-and how do standards form human subjects-in the contemporary globalized world?" (s. 138). Standarder skal her forstås som noget, der både skabes og bruges af personer, men som også former personer. Standarder kan desuden siges at være en del af praksis, som ophøjes som et ideal (Nissen i: Stenner, 2016). Ud fra denne forståelse skal standarder ikke opfattes som en stabil enhed, men som noget der forhandles mellem personer. Her vil man altså kritisere tanken om, at der er én stabil standard for "danskhed", da standarder for hvordan man er "dansk" er i konstant forhandling mellem personer og den konkrete samfundsmæssige udvikling.

Idéen om at der skulle eksistere en særlig essens ved det at være "dansk", altså en særlig kollektiv standard for "danskhed", er som bekendt en almindelig udbredt opfattelse og minder på mange

måder om den tværkulturelle psykologis essensprægede tilgang til kulturbegrebet som noget, der definerer en indre essens i de personer, der er en del af denne specifikke kultur (Valsiner, 2007). Et kulturbegreb må derfor siges at være helt centralt for nærværende opgave, da kollektive standarder har en tendens til at blive sat i relation til, hvad der er særligt ved den danske kultur og danskere, der lever i denne kultur. Denne essenstankegang kan siges i høj grad at have domineret en almen forståelse af kollektive standarder og kultur, hvor der fx hersker en dualistisk forståelse af standarder og subjektivitet, hvor standarder ses som værende noget udelukkende udenfor subjektet (Nissen, Staunæs & Bank, 2016) og hvor medlemmer af den samme kultur, ifølge tværkulturel psykologi, deler samme kulturelle egenskaber, som forventes at være stabile, og som interpersonelt kun kan variere kvantitativt (Valsiner, 2007). Logikken i tværkulturel psykologi er, at man får mere viden om en kultur ved at sammenligne en kultur med en anden, da grupperne forventes at være kvalitativt homogene (Valsiner, 2007). Deskriptive kulturelle egenskaber kan indenfor dette perspektiv forvandles til forklarende for personers essens, hvorved de deskriptive forskelle mellem grupper altså omdannes til kausale essenser (Valsiner, 2007). Valsiner (2007) peger på, at der er en cirkulær forståelse ved fx, at italienernes handlinger kan forklares ved deres ”italienskhed”, hvor de samtidig anses for at være italienske, fordi de er fra Italien (s. 13).

Ifølge Valsiner (2007) begrænses brugen af kulturbegrebet, indenfor tværkulturel psykologi, dog til en overgeneraliserende label, da den har en essenspræget tilgang til sit genstandsfelt. I modsætning til tværkulturel psykologi peger Valsiner (2007) på, at kulturpsykologi(er) formår at inkludere et fokus på det personligt oplevede i kulturen og relationen mellem det personligt oplevede og den kollektive sammenhæng. Valsiner (2007) argumenterer for, at kultur bør undersøges *interdependent*, hvor samfund og individ gensidigt konstituerer hinanden.

Den dialektiske tilgang til kultur, som Valsiner (2007) er fortalende for, ligger dermed på mange måder i tråd med Nissen, Staunæs og Banks (2016) forståelse af standarder, hvor Valsiner (2000b) fx også argumenterer for, at kollektiv kultur er noget, der forhandles mellem personer gennem internaliserings- og eksternaliseringsprocesser.

Kulturpsykologi kan i forhold til mit problemfelt muliggøre en begribelse af, hvordan handlemuligheder opstår i relation til dekonstrueringen, konstrueringen og rekonstrueringen af kollektive standarder. Jeg har valgt hovedsageligt at benytte Jaan Valsiners og Tania Zittouns

semiotiske kulturpsykologiske perspektiv til at begribe ovenstående, da begge teoretikere anser kultur som værende en inter- og intrapsykologisk proces fremfor en stabil enhed, og fokus er dermed på de psykologiske processer og personer som meningsskabende (Valsiner, 2007; Zittoun et al., 2013). Kulturpsykologi vil derfor gennemgående i opgaven mere specifikt henvise til den semiotiskorienterede kulturpsykologi. Hvor kulturpsykologi tilbyder en begribelse af mikrogenesen, tilbyder den kritiske psykologi et andet historisk og samfundsmæssigt perspektiv. Jeg har derfor valgt at inddrage et kritisk psykologisk perspektiv for at kunne begribe personer, som underlagt deres objektive livsbetingelser, som de samtidig selv er med til at producere og forandre (Holzkamp, 1979a). Klaus Holzkamp må indenfor den kritiske psykologi siges at være en helt central teoretiker, da han er den, der mest dybdegående har beskæftiget sig med den kritiske psykologi i den ”tyske-skandinaviske” kritiske tradition. Holzkamps teoretiske position ligger derfor i høj grad til grund for mit kritiske psykologiske afsnit, men også bl.a. Ole Dreier inddrages til belysning af mit genstandsfelt.

Jeg har valgt ovenstående teoretiske perspektiver, da jeg netop ønsker at begribe min problemstilling ud fra en begribelse af det historiske individ i dets historiske kontekst, som tilsammen kan ligge til grund for en begribelse af både personers inter- og intrapsykologiske processer samt deres samfundsmæssige betingelser og indlejrethed.

Analysestrategi og disposition

På baggrund af ovenstående vil nærværende opgave lægge et socialpsykologisk og udviklingspsykologisk snit, hvor betydningen af kollektive standarder undersøges ud fra en behandling af subjekt-objekt modstillingen. Subjekt-objekt modstillingen er, ifølge Sonne-Ragans (2012a), et af videnskabens primære grundlagsproblemer. I forhold til mit genstandsfelt bliver subjekt-objekt modstillingen altså en undersøgelse af relationen mellem det personlige og det kollektive eller relationen mellem subjektivitet og standarder. Snittet tager således form af forholdet mellem individ og samfund, som jo netop er socialpsykologiens spændingsfelt (Christensen, 2002, s. 160).

Opgaven vil således i høj grad centrere sig omkring en forståelse af subjektivitet i relation til mit problemfelt, men det bør bemærkes, at subjektivitet som begreb sjældent vil fremgå eksplicit i opgaven. Dette skyldes, at subjektivitet, fra det teoretiske perspektiv jeg har valgt at anlægge,

allerede ligger indlejret i teoridannelsen, hvor mennesker ses som handlende og aktivt medskabende personer. Kollektive standarder må altså nødvendigvis forstås i relation til en begribelse af personers måder at forholde sig til, skabe, forandre og skabe mening omkring kollektive standarder og kollektive betydninger.

I nærværende opgave ønsker jeg at undersøge ovenstående ud fra en dialektisk forståelse i et forsøg på at overkomme en dualistisk forståelse af disse modstillinger. Der anlægges således et dialektisk perspektiv, hvor individ og samfund er gensidigt konstituerende.

Jeg vil i denne opgave arbejde eklektisk med et kulturpsykologisk perspektiv og et kritisk psykologisk perspektiv, da opgavens genstandsfelt er komplekst og en sådan tilgang vil kunne bidrage til at belyse denne kompleksitet yderligere. Ifølge Sonne-Ragans (2012c) er en eklektisk tilgang oplagt, hvis man ønsker at belyse komplekse genstandsfelter, og Køppe (2008) peger på, at videnskabelig udvikling i høj grad er præget af eklektiske processer, hvormed en eklektisk tilgang nødvendiggøres, da teoriudviklingen ellers vil gå i stå. Køppe (2008) argumenterer derfor for en moderat form for eklekticisme og understreger netop eklekticismens funktion i udvikling. Dog skal man værne sig mod den reflektionsløse eklektiske tilgang (Køppe, 2008).

Det bør derfor allerede nu gøres klart, at mine valgte teorier deler nogle grundantagelser, som bliver definerende for deres genstandsfelt, hvor begge teorier anser personer som aktive rationelle agenter, og som begge bygger på en form for dialektisk ontologi. Teoriernes ontologiske forståelser adskiller sig dog på visse punkter. Den kritiske psykologi har en dialektisk materialistisk ontologi stammende fra Marx, hvor verden eksisterer uafhængigt af vores erkendelse af denne, og hvor personer på den ene side er et produkt af de samfundsmæssige betingelser, som de samtidig er med til at producere og forandre (Christensen, 2002; Sonne-Ragans, 2012b). Kulturpsykologi, som deler den dialektiske forståelse, er især inspireret af Hegels dialektiske filosofi og er, sammenlignet med den kritiske psykologi, mindre orienteret mod de materialistiske og samfundsmæssige betingelser (Engelsted, 1989).

Forskellen mellem de valgte teorier bygger i højere grad på deres valg af fokus, personfokus (kulturpsykologi) og virksomhedsfokus (kritisk psykologi), fremfor en grundlæggende videnskabsteoretisk uenighed. Heri ligger også en forskel i teoriernes erkendelsesmæssige interesse,

som lidt firkantet kan relateres til en forskel af inspiration fra enten den Leontjev inspirerede virksomhedsteoretiske tradition eller den Vygotsky inspirerede kulturhistoriske skole (Mammen, 1996). I førstnævnte forstås menneskets erkendende forhold til verden ud fra to principper: genstandsprincippet (genstande eksisterer forud for den enkelte erkendelsesvirksomhed, og gennem erkendelse forholder vi os til og kan vi erkende virkelige træk ved genstande) og virksomhedsprincippet (denne erkendelse formidles ikke blot gennem passiv iagttagelse, men derimod gennem aktivt møde med genstande, altså gennem praksis eller virksomhed) (Mammen, 1996, s. 256). Ifølge Mammen (1996) adskiller Vygotskys teori sig ikke radikalt fra Leontjevs, men der er en forskel i deres vægtning, hvor Vygotsky primært interesserer sig for virksomhedsprincippet og mindre for genstandsprincippet. Det centrale for Vygotsky er det formidlende i virksomheden, altså "(...) dens »kontekstualitet«, kulturbundethed, dens indlejrethed i et sprogligt betydningssystem, virksomhedens symbolske og kommunikative side (...)" (Mammen, 1996, s. 258). Lidt forsimplet, kan den kritiske psykologi siges at være inspireret af den Leontjev inspirerede virksomhedsteoretiske tradition, hvor kulturpsykologi i højere grad er inspireret af Vygotsky traditionen. Leontjevs og Vygotskys forskellige vægtning, kan således også siges at komme til udtryk i hhv. den kritiske psykologi og kulturpsykologi. Der er desuden en forskel i erkendelsesinteresse, hvor der i den kritiske psykologi er en fordring om at forandre, som der ikke på samme måde er i kulturpsykologi.

Valget af denne eklektiske tilgang, bygger på ønsket om at skabe en mere nuanceret forståelse af mit genstandsfelt, hvor modsætningerne mellem teorierne ikke er antagonistiske. Ifølge Abbey (2012) skabes ny mening netop ved at overkomme ambivalens, som ikke nødvendigvis er hinandens polære modsætninger, hvor hun peger på at netop lav eller moderat ambivalens faciliterer skabelse af ny mening, mens maksimum niveau af ambivalens "stopper" meningsskabelse. Man kan således argumentere for, at mine valgte teories forskellighed er håndterbar, da graden af ambivalens ikke er af uoverkommelig størrelse, hvilket muliggør en udvikling af nye forståelser, hvormed der er tale om en moderat form for eklekticisme (Køppe, 2008). Nissen (2012) kritiserer netop den del af den kritiske psykologi, som har fokus på teories negative sider, fremfor at have fokus på en (positiv) udvikling af et alternativ til traditionel psykologi. Nissen (2012) peger her på, at en rekonstruerende kritisk psykologi både kan inkludere psykologien som autoritet samt en refleksion over virkningen og betydningen af psykologien samtidig med, at den forsøger at udvikle en teori, som kan stå som et alternativ til traditionel psykologi. Dette ligger til grund for mit valg af så ensartede teorier til

undersøgelsen af mit genstandsfelt, da fx en kritik af en mere individualistisk tilgang til kultur og kulturelle processer ikke i sig selv vil bidrage til en positiv udvikling af noget nyt, som kan stå som alternativ til den traditionelle psykologi.

Med mit valg af eklektisk tilgang med et kulturpsykologisk og kritisk psykologisk perspektiv ønsker jeg at begribe kollektive standarders betydning for danskere med anden etnisk baggrund's mulighedsbetingelser for livsførelse i Danmark i relation til både det personligt oplevede og det kollektive, samt de samfundsmæssige betingelser som personer er indlejret i. De valgte teoriers forskellige vægtning af fokus kan således ligge til grund for sådan en begribelse.

Jeg vil starte med at behandle ovenstående ud fra et kulturpsykologisk perspektiv med udgangspunkt i Valsiner og Zittoun og med afsæt i begreberne stabilitet og forandring, personlig og kollektiv kultur samt brud og omstilling med henblik på at diskutere, hvordan kollektive standarder skabes og forandres af personer, og hvilken betydning disse får for danskere med anden etnisk baggrund's mulighedsbetingelser for livsførelse i Danmark. Efterfølgende vil jeg ud fra primært Holzkamps og Dreiers kritiske psykologiske forståelse behandle min problemstilling med afsæt i begreberne deltagelses- og handlemuligheder, livsinteresser og fremmedgørelse med henblik på at diskutere, hvordan kollektive standarder og "brugen" af disse kan ses som indlejret i den aktuelle samfundsudvikling. På baggrund af dette vil jeg diskutere, hvordan disse to perspektiver tilsammen kan ligge til grund for en forståelse af kollektive standarders betydning for danskere med anden etnisk baggrund's lyst til og mulighed for livsførelse i Danmark. Afslutningsvis vil jeg diskutere, hvordan man, på baggrund af mine analyser, kan begribe "integration".

Kulturpsykologisk perspektiv

Som illustreret er der mange definitioner og teoretiske forståelser af kultur. Da kollektive standarder i daglig tale har tendens til at blive omtalt som "kulturelle", er det derfor nødvendigt først at afdække, hvordan kultur begribes fra mit valgte kulturpsykologiske perspektiv.

Kultur, tegn og omverden

Ifølge Valsiner (2014c) er alle psykologiske og sociale systemer åbne systemer, hvor nye ting hele tiden i en proces skabes. Kultur begribes her som processer af semiotisk aktivitet, og personer kan siges at handle gennem kultur, hvormed udvikling nødvendigvis må forstås kulturelt (Valsiner,

2014a). Semiotisk aktivitet er, ifølge Valsiner (2000a), personers konstante konstruering og brug af tegn. Personer er altså tegn-skabende og ikke neutrale informationsprocesseringsmaskiner, og menneskers verden kan siges at være en kultiveret verden eller primært et semiotisk fænomen (Josephs & Valsiner, 2007; Valsiner, 2007). Samfundet begribes her som et tegn eller en abstraktion, som er skabt af kollektiver, og som fungerer gennem konstruerede normer, hvormed det får en meget ”virkelig” funktion, da det guider personer (Valsiner, 2007). Samfundet er altså både en social konstruktion, der er skabt af mennesker samtidig med, at det sætter rammerne eller betingelserne for menneskers liv (Valsiner, 2007).

Tegn er kultiverede værktøjer, hvor mennesker gennem brug af tegn organiserer deres relation til deres omgivelser (Valsiner, 2007, 2014; Abbey, 2012). Valsiner (2000a) beskriver tegn som noget der ”står for” noget andet andet ”(...) *in generic terms, they **present** that something to somebody in some capacity*” (s. 13). Tegn kan siges at have en betydning, som rækker ud over sig selv og forbinder oplevelser mellem fortid, nutid og fremtid (Valsiner, 2000a). Da mennesker lever i irreversibel tid, reguleres deres bevægelse mod fremtiden af et kompleks af konstruerede meningsverdener, som forbinder fortid, nutid og fremtid, og disse meningsverdener består af refleksioner om *hvad-kunne-være, hvad-kunne-have-været, hvad-burde-være, og hvad-jeg-vil-have-det-til-at-være* (Valsiner, 2011, s. 144).

Kollektive standarder eksisterer fra dette perspektiv kun i kraft af menneskers evne til at skabe personlige og kollektive forståelser, hvor særligt ”dominerende” kollektive meningsdannelser kan føre til, at noget opfattes som en standard fremfor noget andet. Det kan skabe en idé om et bestemt ideal om, hvordan man fx er ”rigtig dansk”. Man kan her tænke, at kollektive standarder rummer en vis stabilitet i sig, og det er netop spørgsmålet om stabilitet og foranderlighed af kollektive standarder, som jeg i det følgende søger at begribe.

Stabilitet og forandring

Forestillinger om at kollektive standarder er stabile kan ses i relation til tværkulturel psykologis forståelse af kultur som en stabil enhed og Valsiner (2000a) vil betegne dette som den *object-like* antagelse om stabilitet. Såfremt denne antagelse accepteres aksiomatisk, vil det lede til, at menneskets psyke konstrueres som en stabil enhed, der også undersøges som sådan (Valsiner, 2000a). Her vil kollektive standarder undersøges som noget iboende i mennesker, der er en del af

samme ”gruppe”. Valsiner (2000a, 2007) kritiserer denne ikke-udviklingsorienterede tilgang og peger på, at menneskers uvished om fremtidig udvikling fører til, at de skaber tegn, som stabiliserer deres tilstand på en måde, så de *fremstår* stabile. Konstante dynamiske processer fastholder denne illusion om stabilitet, men denne *dynamiske stabilitet* er blot et andet aspekt af udvikling (Valsiner, 2000a, 2011).

Kulturpsykologi underkender altså ikke stabile tilstande, men begriber dem som en del af udvikling. En kollektiv standard for ”danskhed” henviser ikke til, at danskere er på én bestemt måde, men grundet betingelser som stabiliserer en bestemt forestilling, kommer det til at *fremstå* som ”essensen” af ”danskhed”. Kollektive standarder er altså konstant under forandring, hvilket jeg vil udfolde i det følgende.

Modsætningsforhold og udvikling

I kulturpsykologis dialogiske tilgang forstås tegn på baggrund af modsætningsforhold, og et objekts kvalitet skabes i relation til og igennem spændinger mellem modsatte kvaliteter (Josephs, Valsiner & Surgan, 1999; Valsiner, 2014b). Denne forståelse har rod i Hegels dialektiske logik, hvor spændinger mellem modsatte kvaliteter både belyser *hvad-er*, *hvad-ikke-er* og *hvad-ikke-er-endnu* (Villadsen, 2017, s. 117). Denne logik gør altså op med en dualistisk forståelse af *hvad-er* (being) og *hvad-kommer-til-at-være* (becoming), da *hvad-er*, *hvad-ikke-er* og *hvad-ikke-er-endnu* kun kan eksistere i relation til hinanden, og sammen er en del af *hvad-kommer-til-at-være* (Villadsen, 2017). *Hvad-er* (A) kan kun eksistere i kraft af sin modsætning (ikke-A), som beskriver de mange fremtidige muligheder, som A ikke er, men som A kan blive til, og spændinger mellem A og ikke-A kan føre til en ny kvalitet med sin egen modsætning (Abbey, 2012; Josephs, Valsiner & Surgan, 1999). Modsætningsforhold er altså grundlaget for udvikling.

Her kan man pege på, at kollektive standarder for *hvad-der-er-”dansk”* kun eksistere i kraft af sin modsætning, altså *hvad-der-ikke-er-”dansk”*, men hvad der i fremtiden *kan-blive-”dansk”*. Spændinger mellem disse modsatrettede kvaliteter vil altså føre til fremtidig udvikling af kollektive standarder for ”danskhed”. *Hvad-der-er-”dansk”* er altså ikke fikseret, men udvikles i relation til personers forestillinger om *hvad-kunne-være*, *hvad-kunne-have-været*, *hvad-burde-være*, og *hvad-jeg-vil-have-det-til-at-være*. I det følgende vil jeg belyse, hvordan overførelse af kultur og dannelsen af personlig og kollektiv kultur kan begribes.

Det personlige og det kollektive

Valsiner (2000b) opdeler kultur i personlig kultur og kollektiv kultur, selvom disse kun kan eksistere i relation til hinanden, da de er interdependente. Personlig kultur indebærer både internalisering af subjektive fænomener og en eksternalisering af disse, hvilket synliggør dem i verden gennem ting som er vigtige for personen; fx offentligt viste symboler som tøj eller interpersonelle ritualer, som er vigtige for personen (Valsiner, 2000b). Kollektiv kultur dannes på baggrund af denne eksternalisering af personlig mening (Valsiner, 2000b). Personer møder i deres hverdag andres eksternalisering, som de selv tager til sig i deres konstruktion af egen personlig kultur, som derefter eksternaliseres (Valsiner, 2000b). På den måde bliver personer deltagere i skabelsen af kollektiv kultur (Valsiner, 2000b).

Kulturelle meddelelser eksisterer altså aldrig i en allerede givet form, og kultur er ikke noget som blot overføres fra person til person, da personer konstant rekonstruerer det ud fra deres egen position i den givne kontekst og ud fra deres egen meningsskabelse (Valsiner, 2000b). Kollektive standarder kan altså ikke forstås ens af alle, da disse i overførelsesprocessen må undergå en lignende transformation af koder og afkoder, som videregiver standarder ud fra deres eget perspektiv til andre, som ud fra deres position skaber en forståelse af dette, hvormed det rekonstrueres på ny.

Kollektive standarder skal her begribes i lyset af heterogenitet og ikke homogenitet, som kulturpsykologi kritiserer bl.a. den tværkulturelle psykologiske tilgang for. Man kan dog argumentere for, at det netop er en homogen forståelse af kollektive standarder for ”danskhed”, som præger en almindelig forståelse af dette fænomen. Dette kommer fx til udtryk i en udtalelse af Martin Henriksen fra Dansk Folkeparti, et politisk parti i Danmark, i Politikken:

”For mig er det en forudsætning for at være dansk, at man tager danskheden til sig. At målet – med tiden – er assimilation i det danske samfund snarere end integration. Man skal ville være dansk og have det mål, at ens børn skal blive danske” (Henriksen, 2016).

”Forudsætninger for at være dansk”, ”danskhed” og ”assimilation” kan siges allerede i sig selv at tale ind i en homogen og stabil forståelse af kollektive standarder. Kollektive standarder kan her

også fremtræde som kausale forklaringer for personers handlinger, fx gennem en logik om at *hvis man ikke lever op til kollektive standarder for "danskhed", kan man ikke bidrage positivt til det "danske" samfund*. Kulturpsykologi vil pege på, at denne homogene forståelse af kollektive standarder ikke formår at begribe den udviklingsproces, som konstant er i gang, hvor kollektive standarder er under konstant forhandling mellem deltagere, der konstruerer, dekonstruerer og rekonstruerer dem i relation til sig selv, andre og deres omgivelser.

Ligesom kollektiv kultur kan man argumentere for, at kollektive standarder altid eksisterer i en variation af parallelle former, da personer eksternaliserer deres personlige kultur på deres egen unikke måde (Valsiner, 2000b). Dominansforhold kan dog opstå, hvor der fx kan skabes konsensus, hvor en "stemme" bliver dominerende, hvilket vil reducere heterogeniteten, men dette vil dog altid være en del af en forandringsproces (Valsiner, 2000b). Overført til kollektive standarder, kan der skabes konsensus om en standard fremfor en anden, som vil føre til en reduktion af heterogenitet, men som på sigt også vil forandres igen.

Jeg vil nu vende blikket mod nogle af de *brud* (min oversættelse af ruptures), der kan opstå, når personer bevæger sig ind og ud af forskellige sfærer, og hvilke omstillingsprocesser (min oversættelse af transitions) dette medfører, da en undersøgelse af dette muliggør en begribelse af danskere med anden etnisk baggrund's oplevelse af mødet med forskellige kollektive standarder, som kunne tænkes at forårsage brud.

Brud og omstilling

Brud er begivenheder, som grundlæggende sætter spørgsmålstejn ved en persons daglige liv og omstilling er den proces, som kommer som følge af et brud, altså en proces som personer engagerer sig i for at skabe ændringer (Zittoun et al., 2013; Kadianaki & Zittoun, 2014). Nedenstående citat af 26-årige Kevan illustrerer, hvordan terrorangrebet den 11. september 2001 i New York, kan virke som et brud for danskere med anden etnisk baggrund.

"Vi har levet som danskere i gåseøjne. Vi har levet op og ned ad danskere, vi har samarbejdet med danskere (...) hvor vi har tænkt, jamen, vi er på lige fod (...) vi er lige mennesker med de sagsbehandlere og de kolleger (...) Lige pludselig så opstår der sådan noget der. Så får vi et slag i hovedet, der siger, jamen, det er I bare ikke. Og så er det da

klart, at man løber tilbage til sin egen tro og religion og baggrund, fordi man mener, vi ikke er accepteret alligevel (...) Det er jo en forsvarsposition for os.” (Mørck, 2006, s. 161).

Det væsentlige ved et brud er ikke selve begivenheden, her terrorangrebet, men hvad der for en person opleves som et brud (Zittoun et al., 2013). Kevans oplevelse kan forstås som et brud, da det lader til at mediere meningssystemet på en måde, som sætter grundlæggende spørgsmålstejn ved Kevans daglige liv, da han ikke længere føler, han er på lige fod med etniske danskere. En omstillingsproces lader også til at gå i gang, da Kevan beskriver, at ”de” tager en forsvarsposition, hvor ”de” løber tilbage til deres egen baggrund, fordi de alligevel ikke accepteres. Kevans oplevede brud fører altså til nye handlemuligheder og forståelser.

Man kan pege på, at terrorangrebet mere generelt har ført til brud, som har medieret hele meningssystemet i en sådan grad, at der er opstået en form for konsensus om, at ”de” er anderledes end ”os” og dermed ikke ”rigtig danske”. Når hele meningssystemet medieres, vil jeg argumentere for, at det nødvendigvis også må føre til en forandring af kollektive standarder, hvor det for danskere med anden etnisk baggrund lader til at være sværere, hvis ikke umuligt at leve op til dominerende kollektive standarder for ”danskhed” og deltage i konstruktionen af disse standarder. Kevans oplevelse af, at det er lige meget, hvad de gør, kan netop ses som et udtryk for ovenstående. Det lader altså til at føre til en større adskillelse af ”os” og ”dem”, som kan synes umulig at forandre, og man kan spørge til om danskere med anden etnisk baggrund på sin vis afskæres fra at deltage i skabelsen og forandringsprocesserne af disse standarder. Man kan hertil spørge, hvilken betydning det har, om man ”lever op til” og deltager i konstruktionen af kollektive standarder for ”danskhed”, når et brud af denne størrelse sker, eller om man forud for dette allerede er ekskluderet på baggrund af, at man har samme oprindelige tilhørsforhold eller tro som terroristerne, som stod bag angrebene.

Bevægelser ind og ud af forskellige sfærer fører ikke nødvendigvis til brud (Zittoun et al., 2013), men for personer som er vokset op med en anden ”kulturel” baggrund, hvor der er andre kollektive standarder i hjemmet, end dem et barn fx møder i skolen, kan der tænkes i højere grad at opstå et brud, da det sætter helt grundlæggende spørgsmålstejn ved barnets måde at leve sit liv på. Her kan der være et socialt krav om, at barnet skal påtage sig en ny identitetsposition, som ”lever op til” dominerende kollektive standarder, men hvis dette ikke er meningsfyldt for barnet, grundet fx andre

standarder i hjemmet, kan det blokere barnet fra at ændre sin identitetsposition (Zittoun et al., 2013).

Isolerede brud, der kun påvirker en sfære, er mulige, men oftest vil det også føre til gennemgående ændringer i andre sfærer (Zittoun et al., 2013). Hvis der er store forskelle mellem kollektive standarder i forskellige sfærer af en persons liv, vil det dermed ikke altid være meningsfyldt for en person at ændre fx sin identitetsposition i en sfære, da det vil føre til ændringer i andre sfærer, hvor andre og modsatrettede kollektive standarder kan tænkes at dominere.

Opsamling

Jeg har her demonstreret, hvordan kollektive standarder kan begribes som multiple og som værende under konstant forhandling og forandring af personer, som deltager gennem internaliserings- og eksternaliseringsprocesser. Kollektive standarder for ”danskhed” eksisterer således kun i kraft af sin modsætning, som består af alle de fremtidige udviklingsmuligheder af kollektive standarder for ”danskhed”. Brud og omstillingsprocesser bliver relevante at undersøge, da disse kan påvirke dannelsen af kollektive standarder, som får en betydning for danskere med anden etnisk baggrund’s lyst til og mulighed for livsførelse i Danmark.

Kulturpsykologien lader dog til at have et større fokus på, hvordan handlemuligheder opstår, og mindre fokus på hvordan handlemuligheder aktualiseres, hvilket den kritiske psykologi kan tilbyde nogle forståelser af.

Kritisk psykologisk perspektiv

Fra et kritisk psykologisk perspektiv kan personers livsvirksomhed og udvikling ikke forstås tilstrækkeligt, hvis man blot belyser personer og deres omverden, som de aktuelt kan iagttages, da væsentlige determinanter allerede eksisterer før personens møde med omverdenen (Holzkamp, 1979b, s. 189). Dette adskiller sig ikke radikalt fra kulturpsykologi, som også anser personers position og kontekst som væsentlige, men kulturpsykologis fokus på proces og forhandling af kultur, kan få materialiteten til at træde i baggrunden.

I det følgende vil jeg for at skabe et grundlag for en videre begribelse af min problemstilling,

begynde med at udfolde det *dobbeltforhold*, der ifølge den kritiske psykologi eksisterer, hvor personer både skaber deres livsbetingelser, samtidig med at de også er underlagt dem (Holzkamp, 2005).

Individ og samfund

Som nævnt peger den kritiske psykologi på, at der eksisterer et *dobbeltforhold*, hvor mennesket både producerer sine livsbetingelser og samtidig er underlagt dem. Holzkamp (2005) kritiserer her den traditionelle psykologis begribelse af samfundet som noget der er givet på forhånd og som mennesket blot er underlagt, hvilket han med Leontjevs ord kalder *umiddelbarhedspostulatet*. Fra et traditionelt psykologisk perspektiv vil man altså begribe kollektive standarder som nogle allerede givne betingelser, som personer blot er underlagt, hvormed den anden del af *dobbeltforholdet*, altså at personer også er producenter af deres livsvilkår, ikke begribes. Modsat den traditionelle psykologi kan man spørge til om kulturpsykologi får vægtet personer som producenter og de psykologiske processer der ligger bag disse i en sådan grad, at den får negligeret den anden del af *dobbeltforholdet*, altså at personer også er underlagt deres livsvilkår. Dette skal ikke forstås som at kulturpsykologi ikke vil mene, at der eksisterer samfundsmæssige betingelser, da den netop også begriber pre-kulturelle meninger, og hvordan personer skaber mening under samfundsmæssige betingelser. Man kan dog argumentere for, at kulturpsykologi i højere grad undersøger, hvad det *betyder* for personer og i mindre grad personers *handlebetingelser*.

Fra et kritisk psykologisk perspektiv er det nødvendigt at begribe mennesker ud fra ovennævnte *dobbeltforhold*, da personer "fødes" ind i specifikke livsbetingelser, som er opstået og udviklet i en historisk proces, og som personer ikke står uafhængigt overfor men er med til at producere og forandre, og hvori personer under deres mulighedsbetingelser kan opretholde og udvikle deres individuelle eksistens (Holzkamp, 1979b). Ifølge Haug (1979) råder mennesket altså som det eneste væsen over "(...) artsspecifikke biologiske potenser til samfundsmæssig virksomhed" (s. 210). Mennesket kan altså bevidst kontrollere og forbedre sine egne livsbetingelser ved fælles planlagte (og altså kollektive) indgreb i naturen i retning mod aktivt at optimere verden i retning mod mennesket (Holzkamp, 1979b).

Jeg inddrager derfor den kritiske psykologi til belysning af min problemstilling, da jeg ellers ikke kan begribe personers (som er underlagt nogle kollektive standarder som de samtidig er med til at

producere) mulighedsbetingelser for at udvikle sig under og deltage i forandringen af deres livsvilkår og kollektive standarder. Dette vil jeg udfolde i det følgende.

Deltagelses- og handlemuligheder

Begrebet handlemuligheder henviser til, at personer ikke er nødsaget til at handle på én måde, men at forskellige kontekster udgør forskellige muligheder og begrænsninger for handling (Holzkamp, 2005). Set i forhold til mit genstandsfelt, kan man argumentere for, at danskere med anden etnisk baggrund kan være ”født” ind i en samfundsmæssig ”plads”, hvor de anses for at være ”anderledes” end majoriteten, hvormed de fremmedgøres. Dette kommer fx til udtryk i følgende citat af 19-årige Habib med pakistansk baggrund:

”Hvis det er en gammel dame, så plejer jeg at hjælpe hende med noget, bare for at vise, at hun ikke skal være bange for mig eller gå i panik eller noget. Jeg prøver at hjælpe dem op ad trapperne. At vise, at vi ikke er voldelige, som man ser i medierne” (Larsen & Jensen, 2014, s. 39).

Habib fremhæver her, hvordan danskere med anden etnisk baggrund fremstilles som voldelige i medierne, og brugen af ”vi” taler ligeledes ind i en adskillelse af ”os” og ”dem”. Det er her interessant, hvilke muligheder og begrænsninger personer fra en ”fremmedgjort” gruppe har for at forandre deres livsbetingelser. Man kan her tale om, at gruppen står i en marginaliseret position, og ifølge Mørck (2006a) forstår den kritiske psykologi marginalisering som, at personer i en sådan position vil have meget begrænset del i den kollektive indflydelse på livsbetingelserne. Danskere med anden etnisk baggrund kan altså tænkes at have andre og mere begrænsede deltagelses- og handlemuligheder end majoriteten. Dette kommer fx til udtryk når Staunæs (2004) spørger Anders, en etnisk dansk skoledreng, om der er nogle ting han har svært ved at være med til i skolen, fordi han er dansk, hvortil han svarer:

”Nej, tværtimod. Jeg har i hvert fald ikke svært ved at være med i nogle ting, fordi jeg er dansk. Så vil jeg mere sige, at det måske er nogle tyrkere, der har svært ved at være med i noget fordi de er tyrkere” (s. 203).

Det lader til at Anders godt selv er klar over, at der er en forskel i de handlemuligheder han kan have, som en del af majoriteten, set i forhold til hans ”tyrkiske” klassekammerater. Personer har altså forskellige deltagelses- og handlemuligheder, og i det følgende vil jeg undersøge personers

”interesser” for deltagelse, og hvilken betydning kollektive standarder kan have på dette.

Livsinteresser

Fra et kritisk psykologisk perspektiv begribes personer ud fra et førstepersonsperspektiv, hvor personers handlinger er rationelt begrundede, og hvor personer handler i overensstemmelse med egne livsinteresser, som dog kan være forskellige i forskellige kontekster (Dreier, 1999, 2009; Holzkamp, 1994/2013a). Ifølge Dreier (1999, 2009) må man for at begribe mennesket adækvat forstå personer i relation til strukturer af sociale praksisser, hvor en person altid er situeret i et konkret sted i den samfundsmæssige praksis, hvorfra personen deltager på sin egen måde ud fra sit særlige ståsted. Personer deltager i mange forskellige kontekster og bør derfor begribes både i og på tværs af forskellige kontekster (Dreier, 2009). Personers forskellige handlekontekster tilbyder forskellige rum af handlemuligheder, og personer handler på baggrund af forskellige interesser i forskellige kontekster (Dreier, 1999). Personen må altså tage stilling til sine muligheder og tage stilling til, hvordan disse relaterer sig til personens interesser; man kan sige at stillingstagnation giver personens deltagelse retning (Dreier, 1999).

Da personer altid handler på baggrund af deres livsinteresser, er man nødt til at forstå personers deltagelses- og handlemuligheder i relation til personers specifikke kontekst og samfundsmæssige ”plads”. I relation til racistiske handlinger, peger Holzkamp (1994/2013a) på, at man ikke blot bør betragte disse fra et subjektivt perspektiv, men ud fra den aktuelle samfundsmæssige udvikling og betingelser. Ifølge Holzkamp (1995/2013b) bør man starte med at undersøge det, han kalder statsracisme. Statsracisme bør ses som en, med Foucaults ord, *magt teknologi*, som benyttes af staten til at adskille dele af befolkningen i minoritets-majoritetsarrangementer, hvilket sikrer en bibeholdelse af de eksisterende magtforhold (Holzkamp, 1995/2013b). Følgende citat af 23-årige Serdil med tyrkisk baggrund illustrerer, hvordan hun betragter adgang til viden og sprog, som noget der giver overherredømme og magt over folk, hvormed en blokering af adgang til viden og sprog kan være en måde minoritet-majoritetsarrangementer fastholdes på:

”Jeg fik blik for, hvad der kræves for at blive god til de ting, der er vigtige at være god til, hvis man gerne med rette vil kunne sige, at man er dansker og måske også mere dansker end danskere. Først og fremmest skal man være opdateret på samfundsdebatten. Det signalerer et engagement, og man skal kunne give udtryk for

sine holdninger på en velartikuleret måde. Det signalerer overherredømme og magt over for folk, der er mindre sprogligt formående (...)” (Larsen & Jensen, 2014, s. 40).

De elementer Serdil peger på, at det kræves for at være ”rigtig dansk”, kan siges at være et udtryk for kollektive standarder for ”danskhed”, og man kan pege på, at en stabilisering af kollektive standarder, som udelukker visse ”grupper” af mennesker også kan være en måde at fastholde minoritets-majoritetsarrangementer på.

Det der bliver interessant at undersøge her er, hvilke konflikter der kan tænkes at være mellem forskellige livsinteresser, og hvordan kollektive standarder kan ses i relation til dette, hvilket jeg vil udfolde i det følgende.

Minoritets-majoritetsarrangementer, konflikter mellem livsinteresser

Dreier (1999) peger på, at stillingstagnation til ens livsinteresser altid handler om, hvordan en person bruger og skaber handlemuligheder, og personer må derfor tage et standpunkt, som fx kan være for eller imod andre. Hvad der er mere ”dansk” end andet kan her betragtes som et særligt standpunkt, hvorved kollektive standarder for ”danskhed” nødvendigvis må fremme nogles handlemuligheder, mens det begrænser andres, som ekskluderes samfundsmæssigt og bliver fremmedgjorte. Kollektive standarder kan altså være en måde, hvorpå bestemte ”grupper” af mennesker fastholdes i en minoritetsposition. Et væsentlig spørgsmål bliver derfor, hvordan disse minoritets-majoritetsarrangementer, eller statsracisme, fungerer.

En måde statsracisme fungerer på er ved at staten giver majoriteten privilegier og beskyttelse samtidig med, at majoriteten konstant er i risiko for at miste sine privilegier og blive en del af minoriteten, da disse arrangementer ikke er statiske men foranderlige (Holzkamp, 1995/2013b). Minoritets-majoritetsarrangementer vedrører altså ikke kun etnicitet, men også mange andre faktorer, som fx køn, social klasse osv. Majoritetens privilegier må altid være på bekostning af andre, som udelukkes gennem ovennævnte magtstrategi (Holzkamp, 1995/2013b). Såfremt danskere med anden etnisk baggrund er i en minoritetsposition, vil de altså have begrænsede handlemuligheder. Statsracismen fungerer dog kun så længe majoriteten kan fås til at deltage i reproduktionen af de givne magtforhold, hvilket åbner op for spørgsmålet om interesser og konflikter mellem forskellige livsinteresser (Holzkamp, 1995/2013b).

Da personers livsinteresser kan være forskellige i forskellige sociale praksisser, og da kollektive standarder eksisterer i parallelle og modsatrettede former, kan man pege på, at der kan være modsatrettede livsinteresser for danskere med anden etnisk baggrund ift. at skulle "leve op til" kollektive standarder i forskellige kontekster. Man vil her ikke mene, at det er et spørgsmål om en indre "motivation" til at leve op til kollektive standarder for "danskhed", men i stedet et spørgsmål om et valg mellem forskellige interesser. Der kan således være konflikt mellem modsatrettede interesser.

Mere overordnet peger Holzkamp (1995/2013b) på, at der eksisterer en mere grundlæggende og eksistentiel konflikt mellem personers interesse i at forsøge at sikre deres liv ved at *tilpasse* sig til de givne magtforhold på bekostning af andre (ved at være en del af majoriteten på bekostning af andre) og personers interesse i at opnå generel kontrol over egne livsbetingelser (fordrer man modstiller sig de givne magtforhold). Man kan her være tilbøjelig til at drage en hurtig konklusion om, at personers deltagelse i reproduktionen af minoritets-majoritetsarrangementer skyldes et konkurrenceelement, hvor personers interesse indiskutabelt må være et udtryk for en interesse i at øge egne fordele på bekostning af andre, som de konkurrerer med (Dreier, 1999). Dog vil man indenfor den kritiske psykologi ikke anse dette for at være en menneskelig naturlig præmis eller en uundgåelig kvalitet ved det at være menneske (Holzkamp, 1995/2013b). Tværtimod peger den kritiske psykologi på, at menneskets mest forankrede livsinteresse netop er kollektivt at få kontrol over og optimere menneskets fælles livsbetingelser, hvorved de ved at reproducere ovenstående magtforhold går imod deres mest grundlæggende livsinteresse (Holzkamp, 1995/2013b).

Opsamling

Jeg har her peget på, hvordan min problemstilling kan begribes ud fra det *dobbeltforhold* den kritiske psykologi beskriver, hvor kollektive standarder kan betragtes som noget mennesker både producerer og samtidig er underlagt. Jeg har peget på, at man bør begribe danskere med anden etnisk baggrund's lyst til og muligheder for livsførelse i Danmark i relation til de praksisser, de indgår i, deres livsinteresser og deres handle- og deltagelsesbetingelser, hvor danskere med anden etnisk baggrund kan siges at være i en minoritetsposition, som begrænser deres deltagelses- og handlemuligheder. Jeg har peget på, at kollektive standarder kan ses som en måde, hvorpå minoritets-majoritetsarrangementer fastholdes. Kollektive standarder kan måske siges at danne rammerne for legitim deltagelse i forskellige praksisser.

I det følgende vil jeg argumentere for, hvordan den kritiske psykologi og kulturpsykologi sammen kan danne en ramme for en begribelse af min problemstilling.

Afsluttende diskussioner

Livsførelse i Danmark, ”motivation” for deltagelse

På baggrund af mine analyser fremgår det, at både den kritiske psykologi og kulturpsykologi forsøger at begribe ”motivation” ud fra en dialektisk og indvendig forståelse af individ og samfund, eller det personlige og det kollektive, hvor personer handler rationelt eller målorienteret ud fra forskellige interesser i forskellige praksisser. Dette adskiller sig fra en mere traditionel individualistisk forståelse af motivation som noget, der enten kommer indefra eller udefra. Self-determination theory (SDT) er et eksempel på en mere traditionel forståelse af motivation, hvor motivation, ifølge Ryan og Deci (2000), kan opdeles i tre hovedkategorier: Amotivation, ekstrinsisk motivation og intrinsisk motivation. Intrinsisk motivation er menneskets naturlige lyst til at lære, interessere sig, udforske osv. (Ryan & Deci, 2000). Denne form for motivation kommer direkte fra ens ”selv”, og er prototypen af selvdetermineret handlen (Ryan & Deci, 2000). Ekstrinsisk motivation er derimod noget, der kommer ”udefra”, men denne form for motivation kan også blive selvdeterminerende gennem internalisering og integration, hvor personers oplevelse af autonomi, kompetence og relaterethed er særlige vigtige aspekter af denne proces (Ryan & Deci, 2000). SDT forstår således manglende motivation som ”(...) the undermining of intrinsic motivation and, perhaps even more typically, the failure of internalization” (Ryan & Deci, 2000, s. 74). SDT peger altså på, at personer har en naturlig lyst til aktivitet og integration, men samtidig også en svaghed overfor passivitet (Ryan & Deci, 2000, s. 76).

Fra dette perspektiv vil danskere med anden etnisk baggrund’s mangel på samfundsmæssig deltagelse begribes som mangel på instrinsisk motivation eller som en fejl i internalisering. SDT formår altså ikke at begribe personer ud fra et førstepersonsperspektiv, som den kritiske psykologi advokerer for. I stedet anser SDT det som menneskets natur at have lyst til at lære og udforske, hvormed løsningen på manglende motivation blot bliver at fjerne undermineringen af instrinsisk motivation eller facilitere den rette internalisering, så en person handler som vedkommende bør.

Man kan her spørge, hvor disse indre motiver kommer fra? Den kritiske psykologs begribelse af livsinteresser bygger netop på tanken om, at personer altid er indlejret i bestemte praksisser, og at en persons interesse og valg af handlen altid vil være i relation til netop personens interesser i den kontekst, hvor personen befinder sig, hvormed en persons motiv aldrig kan siges blot at komme indefra.

Fra et kulturpsykologisk perspektiv vil man også kritisere den traditionelle begribelse af motivation, da personer er målorienterede og målgenererende, hvor ”samfundet” *guider* personers udvikling (Branco & Valsiner, 1997). Mål, motivation eller interesser eksisterer her ikke inde i personen, men i personens historie (Valsiner, 2007). Danskere med anden etnisk baggrund vil her anses som handlende ud fra bestemte mål, som hele tiden skabes, forandres og forhandles i et dialektisk forhold med kulturelle betingelser, sociale forslag og personens egen rolle i sin egen konstruktion og bidrag til kultur (Branco & Valsiner, 1997).

Dansk Folkeparti (DF) har længe meldt ud, at de ønsker at bremse og stoppe indvandring, og at indvandring er en byrde og skadeligt for Danmark (se fx *Berigelse snarere en byrde..* (Dahl, 2018) eller *Partier: Integration er ikke nok, indvandrere skal tilpasse sig* (Vestergaard, 2017)). Hvis det antages, at denne holdning ikke er ualmindelig i Danmark (DF fik 21,1% af stemmerne ved sidste folketingsvalg ifølge Danmarks Statistik (2015)), kan man spørge til, hvordan dette påvirker danskere med anden etnisk baggrund's lyst til at leve i Danmark, hvis retorikken alligevel er, at ”de” ikke skal integreres, men i stedet assimileres eller sendes hjem?

Ovenstående holdning til ”indvandring” kan synes at fremstå relativ stabil, hvilket ud fra et kulturpsykologisk perspektiv begribes ved, at ambivalensen mellem to modsatrettede holdninger bliver så stor, at meningsskabelsen stopper (Abbey, 2012). Ved det maksimale niveau af ambivalens kan *stærke tegn* konstrueres, hvilket kan føre til, at en holdning om, at alle danskere med mellemstlig baggrund ikke ønsker at bidrage til det danske samfund bliver rigid og vanskelig at modificere, hvormed modsatrettede forhold/meningsdannelser ikke kan tale sammen (Abbey, 2012). Dette stop af meningsskabelse kan tænkes særligt at opstå på baggrund af et brud, som medierer hele meningssystemet og maksimerer ambivalente forhold. Fra et kritisk psykologisk perspektiv vil man undersøge de samfundsmæssige betingelser, som har betydning for forskellige interesser, der ligger til grund for valg af handlemuligheder, hvor fx frygten for at havne i en

minoritetsposition kan føre til, at man deltager i eksklusionen og undertrykkelsen af andre for at bibeholde sin "plads" som majoritet, en proces som fx kan skærpes, hvis social ulighed og økonomisk krise stiger (Holzkamp, 1995/2013b).

Jeg vil i det følgende kort problematisere "integrationsprocesserne" i Danmark for derefter at kunne pege på en alternativ måde, hvorpå disse fænomener kan begribes ud fra mine teoretiske analyser og perspektiver og i relation til kollektive standarder.

"Integration" i et nyt lys: *Multistandarder*

I udlændinge- og integrationsministeriets bekendtgørelse af lov om integration af udlændinge i Danmark (integrationsloven) beskrives lovens formål som følgende:

"Lovens formål er at sikre, at nyankomne udlændinge får mulighed for at udnytte deres evner og ressourcer med henblik på at blive deltagende, selverhvervende og ydende medborgere på lige fod med samfundets øvrige borgere i overensstemmelse med grundlæggende værdier og normer i det danske samfund" (2017, kapitel 1)

På mange måder adresserer denne lovs formål mange af de spørgsmål, som jeg i denne opgave har søgt en begribelse af. Lovens formål kan, ud fra de begreber jeg har behandlet i denne opgave, siges at ville sikre at danskere med anden etnisk baggrund har mulighed for livsførelse i Danmark på lige fod med samfundets øvrige borgere, og at dette skal ske i overensstemmelse med bestemte "danske" kollektive standarder.

"Grundlæggende værdier og normer i det danske samfund" lader til at tale ind i en forståelse af kollektive standarder som værende relativt stabile, og som noget "udlændinge" skal rette sig ind under, men som de ikke har mulighed for at påvirke. Man kan sige, at det taler ind i en mere traditionel, mekanisk eller tværkulturel psykologisk forståelse af standarder. Fra et kulturpsykologisk perspektiv vil man kritisere dette og måske kalde det en *illusion om stabile kollektive standarder*. Lovens formål peger desuden på, at "udlændinge" skal være *deltagende*, men det lader til, at denne deltagelse blot skal rette sig ind under allerede eksisterende kollektive standarder som fremstår stabile. Jeg vil her problematisere relationen mellem *deltagelsesaspektet* og *illusionen om stabile kollektive standarder*, og hvorvidt det er muligt samfundsmæssigt at *deltage*, såfremt dette udelukkende skal gøres *under* allerede eksisterende kollektive standarder, som til og

med fremstår uforanderlige og upåvirkelige af deltagerne. For mig at se lader disse to perspektiver umiddelbart til at udelukke hinanden, da man, såfremt man på forhånd afskriver muligheden for udvikling af kollektive standarder, kan argumentere for, at man samtidig begrænser personers deltagelsesmuligheder. Man kan argumentere for, at denne logik helt grundlæggende begrænser mulighederne for ”integration”, og den kritiske psykologi vil her pege på, at det netop er en måde at fastholde bestemte magtforhold, som er indlejret i den nuværende samfundsudvikling indenfor en kapitalistisk ramme.

Hvis man på baggrund af et kulturpsykologisk og kritisk psykologisk perspektiv forkaster idéen om *stabile kollektive standarder* og anlægger et førstepersonsperspektiv, åbner det op for en begribelse af, hvordan kollektive standarder skabes og forandres af deltagere i sociale praksisser, og hvilke deltagelses- og handlemuligheder danskere med anden etnisk baggrund har i denne forandringsproces. Kollektive standarder er i denne forståelse multiple, da de eksisterer i parallelle former, hvormed en dominerende kollektiv standard i en social praksis ikke nødvendigvis er den samme i en anden. Man kan måske kalde denne forståelse af kollektive standarder for *multistandarder* for at fremhæve at kollektive standarder altid vil eksistere i mange former i forskellige praksisser og forandres gennem personers deltagelse i den kollektive forandringsproces, som altid er i relation til den samfundsmæssige udvikling, som skaber et rum af handlemuligheder, som ikke er ens for alle.

Afsluttende bemærkninger

Jeg vil her kort diskutere og påpege nogle mulige konsekvenser ved mine valgte teories begribelse af forholdet mellem individ og samfund, eller det personlige og kollektive, og hvordan teoriernes valg af fokus får betydning for begribelsen af min problemstilling.

På baggrund af mine analyser kan man nu pege på, at både kulturpsykologi og den kritiske psykologi anser relationen mellem individ og samfund, eller det personlige og det kollektive, som væsentligt, men at deres tilgang til dette forhold også adskiller sig på visse punkter, hvilket grundlæggende måske kan relateres til en forskel af fokus på semiotik eller virksomhed. Dette kan relateres til min tidligere pointe om, at kulturpsykologi, med inspiration fra Hegel, har et mindre fokus på materialitet. Ifølge Engelsted (1989) fører Hegels fokus på udvikling netop til, at verden forstås som en afspejling af denne, hvormed materialiteten og muligheden for en objektiv virkelig

erkendelse ikke begribes. Denne forståelse lader også til at præge kulturpsykologis forståelse af subjekt-objekt forholdet. Igen skal det ikke forstås som, at kulturpsykologi vil påstå at materialitet ikke eksisterer, men det er ikke noget, den lader til at interessere sig for, hvilket nødvendigvis må have en betydning for, hvordan den begriber sin genstand og genstandens indlejring i de objektive samfundsmæssige forhold. Det må derfor også nødvendigvis have en betydning for, hvordan kollektive standarders begribes, hvor man kan spørge til, hvorvidt alle kollektive standarder nu også reelt kan forhandles? Fra et kritisk psykologisk perspektiv vil man ikke mene, at alt uden videre kan forhandles, da kollektive standarder her vil siges at eksistere på en materiel ”grund”, og at det er de konkrete magtforhold som har afgørende betydning for, hvad der reelt kan forhandles.

I min optik, og på mange måder i forlængelse af den kritiske psykologis logik, er det nødvendigt at afdække en teoris gyldighedsområde for at afdække, hvad en teori kan, og hvad den ikke kan (Holzkamp, 1979a). Dette må naturligvis også gælde den kritiske psykologi selv, der nødvendigvis også må have sine begrænsninger, da det ellers vil forudsætte en urealistisk påstand om, at man er nået til det afsluttende erkendelsesmæssige udviklingsniveau, og at den kritiske psykologi er altvidende.

Det er netop en afdækning af teoriernes gyldighedsområde, jeg løbende gennem opgaven har bestræbt mig på at have i fokus. Teoriernes, på mange måder, forskellige gyldighedsområder er netop også en del af begrundelsen for valget af den eklektiske opgavemodell, da teoriernes forskelligheder har bidraget til en mere nuanceret forståelse af mit fænomen. De to teories begribelse af subjektivitet kan fx siges at adskille sig på visse punkter, da subjektivitet i kulturpsykologi i høj grad centrerer omkring forhandling af kultur, hvor den i kritisk psykologi centrerer omkring en kollektiv kamp om at forbedre livsbetingelser. Man kan dog sætte spørgsmålstejn ved den kritiske psykologis (måske lidt naive eller selvophøjede) løsning på, hvordan eksisterende magtforhold forandres ved at personer blot skal erkende deres undertrykkende objektive livsbetingelser, som den kritiske psykologi allerede har erkendt og på baggrund af denne erkendelse tage del i den kollektive optimering af de objektive livsbetingelser (Holzkamp, 1979a)

Afslutningsvis vil jeg blot understrege, at kollektive standarder gælder mange andre aspekter af menneskers liv, og dermed ikke blot kan isoleres til det, jeg her har kaldt kollektive standarder for

”danskhed”.

Konklusion

I denne opgave har jeg undersøgt kollektive standarders betydning for danskere med anden etnisk baggrund's lyst til og mulighed for livsførelse i Danmark ud fra et kulturpsykologisk og et kritisk psykologisk perspektiv. Jeg har peget på, at personer på den ene side producerer kollektive standarder i en historisk proces og på den anden side også er underlagt dem. Kollektive standarder kan siges at lægge rammen for mulig deltagelse i forskellige sociale praksisser.

Fra kulturpsykologis mikrogenetiske perspektiv har jeg peget på, at oplevelser af brud kan føre til en mediering af hele meningssystemet, hvor særligt voldsomme brud, som opleves af mange, kan få nye kollektive standarder til at opstå eller ”stabilisere” allerede eksisterende kollektive standarder fx grundet et højt niveau af ambivalens. Der kan altså opstå dominansforhold, hvor bestemte ”grupper” af personer kan blive ekskluderet. I forlængelse heraf har jeg med den kritiske psykologi peget på, at kollektive standarder kan være en måde, hvorpå bestemte magtforhold fastholdes, da bestemte ”grupper” af personer fastholdes som minoritet. Danskere med anden etnisk baggrund vil som minoritet have begrænset mulighed for deltagelse i optimeringen af deres livsvilkår, og jeg har argumenteret for, at det derfor helt grundlæggende vil begrænse deres muligheder for livsførelse i Danmark på lige fod med samfundets øvrige borgere.

Kulturpsykologi og kritisk psykologi begriber personer som handlende rationelt ud fra bestemte interesser eller mål, og ”motivation” kan ikke siges blot at komme indefra, da personer altid bør begribes i relation til deres kontekst, praksis og samfundsmæssige betingelser. Spørgsmål om hvorvidt danskere med anden etnisk baggrund har ”lyst” til livsførelse i Danmark bør derfor begribes i relation til deres samfundsmæssige betingelser og i relation til mulige konflikter mellem livsinteresser. Jeg har desuden peget på, at det ikke altid vil være meningsfyldt at ændre fx sin identitetsposition i en kontekst, da en persons forandring i en kontekst ofte vil føre til forandring i andre, hvor andre og modsatrettede kollektive standarder kan dominere.

Litteraturliste

Selvvalgt litteratur:

- Abbey, E. (2012). Ambivalence and its transformations. I J. Valsiner (red.), *The Oxford handbook of culture and psychology* (s. 989-997). Oxford University Press. **19 ns**
- Branco, A. U., & Valsiner, J. (1997). Changing methodologies: A co-constructivist study of goal orientations in social interactions. *Psychology and developing societies*, 9(1), 35-64. **26 ns**
- Christensen, G. (2002). Psykologien som samfundsvidenskab. I *Psykologiens videnskabsteori: en introduktion* (1. udg.) (s. 157-189). Samfundslitteratur. **33 ns**
- Dreier, O. (1999). Læring som ændring af personlig deltagelse i sociale kontekster. I: K. Nielsen & S. Kvale (red.), *Mesterlære* (s. 76-99). Kbh: Hans Reitzels Forlag. **24 ns**
- Dreier, O. (2009). Persons in Structures of Social Practice. *Theory & Psychology*, 19(2), 193-212. **29 ns**
- Dreier, O. (2016). Conduct of everyday life - Implications for critical psychology. I: E. Schraube & C. Højholt (red.), *Psychology and the conduct of everyday life* (s. 15-33). Routledge. **28 ns**
- Engelsted, N. (1989). Fra mekanik til dialektik. I: *Personlighedens almene grundlag* (s. 15-34). Århus University Press. **28 ns**
- Haug, F. (1979). En kritisk-psykologisk analyse af sociale relationer og samfundsmæssige forhold. I: O. Dreier (red.), *Den kritiske psykologi* (s. 201-215). Rhodos. **13 ns**
- Holzkamp, K. (1979a). Den kritiske psykologis overvindelse af psykologiske teoris videnskabelige vilkårlighed. I: O. Dreier (red.), *Den kritiske psykologi* (s. 27-122). Rhodos. **78 ns**
- Holzkamp, K. (1979b). Den kritiske psykologis kategorielle og teoretiske opfattelse af formidlingen mellem de konkrete individer og deres samfundsmæssige livsbetingelser. I: O. Dreier (red.), *Den kritiske psykologi* (s. 189-201). Rhodos. **10 ns**
- Holzkamp, K. (2013a). The concept of anti-racist education: A critical analysis of Its function and an outline of a subject science alternative (A. Boreham & U. Osterkamp, trans.). I E. Schraube & U. Osterkamp (red.), *Psychology from the Standpoint of the Subject* (s. 153-171). Palgrave Macmillan,

- London. Original titel; *Antirassistische Erziehung als Änderung rassistischer 'Einstellungen'?* *Funktionskritik und subjektwissenschaftliche Alternative*. Das Argument (1994). 41-58. **23 ns**
- Holzkamp, K. (2013b). Racism and the unconscious as understood by psychoanalysis and critical psychology (A. Boreham & U. Osterkamp, trans.). I E. Schraube & U. Osterkamp (red.), *Psychology from the Standpoint of the Subject* (s. 172-209). Palgrave Macmillan, London. Original titel: *Rassismus und das Unbewußte in psychoanalytischem und kritisch-psychologischem Verständnis*. Forum Kritische Psychologie (1995). 109-131. **47 ns**
- Josephs, I. E., & Valsiner, J. (2007). Developmental science meets culture: Cultural development psychology in the making. *International Journal of Developmental Science*, 1(1), 47-64. **23 ns**
- Josephs, I. E., Valsiner, J. & Surgan, S. E. (1999). The process of meaning construction: dissecting the flow of semiotic activity. I: J. Brandtstädter & R. M. Lerner (red.), *Action & self-development: theory and research through the life span* (s. 257-282). Sage **39 ns**
- Kadianaki, I., & Zittoun, T. (2014). Catalysts and regulators of psychological change in the context of immigration ruptures. In *The catalyzing mind* (s. 191-207). Springer, New York, NY **25 ns**
- Køppe, S. (2008). En moderat eklekticisme. *Psyke & Logos*, 29(1), 15-35 **27 ns**
- Larsen, J. F., & Jensen, S. Q. (2014). Unge etniske minoriteter og nudanskhed-lejre, identitetsarbejde og dobbelte bevidstheder. *Dansk Sociologi*, 25(2), 31-48. **22 ns**
- Mammen, J. (1996). Erkendelse som genstandsmæssig virksomhed. Svar til Jesper Døpping. I: M. Hedegaard (red.). *Praksisformers forandring - personlig udvikling* (s. 255-276). Århus: Aarhus Universitetsforlag. **25 ns**
- Mørck, L. L. (2006a). Indledning: Grænsefællesskaber, læring og overskridelse af marginalisering. I *Grænsefællesskaber. Læring og overskridelse af marginalisering* (s. 11-36). Roskilde Universitetsforlag. **25 ns**
- Mørck, L. L. (2006b). Nye kampe, tiltagende andetgørelse og ændrede orienteringer – efter 11. september 2001. I *Grænsefællesskaber. Læring og overskridelse af marginalisering* (s. 161-182). Roskilde Universitetsforlag. **21 ns**
- Nissen, M. (2012). Position: A Critical Psychology Accomplice. I *The Subjectivity of Participation* (s. 18-45). Palgrave Macmillan, London. **38 ns**

Nissen, M., Staunæs, D., & Bank, M. (2016). A "post-psychological" curiosity about subjectivities and standards. *Theory & Psychology*, 26(2), 137-143. **11 ns**

Sonne-Ragans (2012a). Subjekt/objekt-modstillingen. I *Anvendt videnskabsteori* (s. 133-153). København: samfundslitteratur. **24 ns**

Sonne-Ragans (2012b). Ontologi. I *Anvendt videnskabsteori* (s. 209-231). København: samfundslitteratur. **26 ns**

Staunæs, D. (2004). Parallelle verdener og besværliggjorte subjektpositioner – maskulinitet, etnicitet og homosociale relationer. I: *Køn, etnicitet og skoleliv* (s. 195-224). Samfundslitteratur. **31 ns**

Stenner, P. (2016). On standards and values: Between finite actuality and infinite possibility. *Theory & Psychology*, 26(2), 144-162. **30 ns**

Valsiner, J. (2000a). Stability and Flow in Human Experience: Philosophical Preliminaries. I: *Culture and Human Development: An Introduction* (s. 5-16). Sage **25 ns**

Valsiner, J. (2000b). Culture and Development. I: *Culture and Human Development: An Introduction* (s. 49-83). Sage **75 ns**

Valsiner, J. (2007). *Culture in minds and societies, foundations of cultural psychology*. New Delhi London: Response. 8-384 **377 ns**

Valsiner, J. (2011). *Constructing the vanishing present between the future and the past*. Infancia y Aprendizaje, 34(2), 141-150 **17 ns**

Valsiner, J. (2014a). What is culture? And why human psychology needs to be cultural? I: *An invitation to cultural psychology* (s. 26-49). Sage **23 ns**

Valsiner, J. (2014b). How culture is made through objects. I: *An invitation to cultural psychology* (s. 135-173). Sage **37 ns**

Valsiner, J. (2014c). Cultivating environments: Over-determination by meaning. I: *An invitation to cultural psychology* (s. 174-204). Sage **29 ns**

Villadsen, J. W. (2017). A history of resisting the concept of resistance in thinking about human thinking: An introduction to section II. I: *Resistance in Everyday Life* (s. 113-126). Springer, Singapore. **21 ns**

Zittoun et al. (2013). We are Migrants. I: *Human Development in the Life Course: Melodies of Living*. Cambridge (s. 261-284). Cambridge University Press. **25 ns**

I alt: 1354 normalsider selvvalgt litteratur, heraf 1197 normalsider primærlitteratur

Tidligere anvendt litteratur

Wren, K. (2001). Cultural racism: Something rotten in the state of Denmark? *Social & Cultural Geography*, 2(2), 141-162 **35 ns**

Pensumlitteratur

Holzkamp, K. (2005): Mennesket som subjekt for videnskabelig metodik. *Nordiske Udkast*, nr. 2. Dansk Psykologisk Forlag **28 ns**

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78. **23 ns**

Sonne-Ragans (2012c). Eklekticisme. I *Anvendt videnskabsteori* (s. 33-47). København: samfundslitteratur. **16 ns**

Elektroniske ressourcer

Bekendtgørelse af lov om integration af udlændinge i Danmark (Integrationsloven). (2017, oktober 14). *Retsinformation*. Hentet den 21. maj 2018 fra <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=193999>

Dahl, K. T. (2018, januar 23). Berigelse? Snarere en byrde.. *Kristians Ugebrev*. Hentet den 21. maj 2018 fra <https://danskfolkeparti.dk/berigelse-snarere-byrde/>

Folketingsvalg torsdag 18. juni 2015. (2015). *Danmarks statistik*. Hentet den 21. maj 2018 fra <http://www.dst.dk/valg/Valg1487635/valgopg/valgopgHL.htm>

Henriksen, M. (2016, oktober 1). Dansk Folkeparti: Danskhed er sindelag. *Politiken*. Hentet den 21. maj 2018 fra <https://politiken.dk/debat/art5637881/Dansk-Folkeparti-Danskhed-er-sindelag>

Facebook-bruger Meincke, F. B. (2017, april 11). Kommentar af Facebook-bruger til et Facebookopslag af DR Nyheder. *Dr Nyheder på Facebook*. Hentet den 21. maj 2018 fra <https://www.facebook.com/DRNyheder/videos/1517752898275229/>

Partier: Svinekød i vuggestue er politisk beslutning (2018, februar 10). *Danmarks Radio*. Hentet den 21. maj 2018 fra <https://www.dr.dk/nyheder/politik/partier-svinekod-i-vuggestue-er-politisk-beslutning>

Vestergaard, M. (2017, september 12). Partier: Integration er ikke nok, indvandrere skal tilpasse sig. *Jyllands Posten*. Hentet den 21. maj 2018 fra <https://jyllands-posten.dk/indland/ECE9863955/partier-integration-er-ikke-nok-indvandrere-skal-tilpasse-sig/>